

การจัดนิทรรศการ

โดย นายธนยศ ฆะวิวงษ์

การจัดนิทรรศการ หมายถึง สื่อที่วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค วิธีการต่าง ๆ มารวมกันเพื่อสร้างความดึงดูดใจต่อผู้พบเห็น และสามารถถ่ายทอดสารต่าง ๆ ตามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้จัด โดยทั่วไปหากพิจารณาเฉพาะสื่อสามารถกำหนดลักษณะของการนำเสนอในการจัดนิทรรศการได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. **การจัดนิทรรศการแบบสองมิติ** เป็นการจัดโดยเน้นการใช้สื่อประเภทสองมิติ ซึ่งความหมายทางกายภาพของสื่อสองมิตินั้น เป็นสื่อที่มีเพียงความกว้าง และยาว พบเห็นกันได้ง่าย และนิยมใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น ป้าย กราฟิก รูปภาพ เป็นต้น การเลือกสื่อประเภทสองมิติมาใช้ในการจัดนิทรรศการมักจะมีเหตุผลมาจากข้อจำกัดในหลาย ๆ ประการ เช่น วัตถุประสงค์ พื้นที่ในการจัดนิทรรศการ ลักษณะของเนื้อหา เป็นต้น อย่างไรก็ตามสื่อสองมิติก็สามารถสร้างความเข้าใจตลอดจนความน่าสนใจได้ดีหากมีการออกแบบ และวางแผนการผลิตอย่างมีระบบ ตลอดจนมีการนำหลักทางศิลปมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๒. **การจัดนิทรรศการแบบสามมิติ** การจัดนิทรรศการแบบนี้เป็นการนำเอาสื่อประเภทสามมิติมาใช้ในการนำเสนอเป็นส่วนใหญ่ สื่อสามมิติเป็นสื่อที่พิจารณาในแง่ความน่าสนใจ และดึงดูดใจแล้วค่อนข้างจะได้เปรียบสื่อสองมิติ และกินความหมายกว้างกว่า ทั้งนี้หากพิจารณาลักษณะทางกายภาพจะพบว่าของจริง (Real Object) ให้ประโยชน์ในแง่ของการเรียนรู้ที่ได้ประสิทธิภาพมากกว่า และจะมีคุณค่ามากกว่าสื่อสองมิติอย่างชัดเจน แต่การเลือกสื่อประเภทนี้ ตลอดจนการผลิตขึ้นมาใหม่ ต้องมีความเหมาะสม มิฉะนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสูญเสียเปล่า

๓. **การจัดนิทรรศการแบบผสมผสาน** การจัดในลักษณะนี้จะผสมผสานสื่อสองมิติและสามารถมิติเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้ชมไม่จำเจและเบื่อหน่าย แต่ก็ต้องมีการออกแบบ สร้างสรรค์ให้เกิดความสัมพันธ์และส่งเสริมกันและกันเป็นอย่างดี ในทางปฏิบัติจะพบว่าโดยส่วนมากจะจัดนิทรรศการในลักษณะผสมผสานเป็นส่วนมาก

หลักปฏิบัติในการจัดนิทรรศการ

๑. ความเด่น เช่น ความเด่นของสี ของรูปภาพ ของขนาดสัดส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ บางครั้งก็เกิดผลดี บางครั้ง ก็ให้ผลเสียองค์ประกอบได้เช่นกัน ถ้าไม่รู้จักใช้ ทำให้ผู้ชมเบื่อได้ง่าย ตัวอย่าง เช่น สีบางสีถ้าเป็นสีสะท้อนแสงทำให้ผู้ชมระคายเคืองตา ถ้าดูนาน ๆ จึงไม่สมควรใช้ ห้องที่มีขนาดเล็กด้วยแล้วไม่ควรใช้เลย

๒. ความไม่ซ้ำซาก การจัดรูปควรรู้จักเน้นภาพที่ทำให้ผู้ดูอยู่ได้นาน อาจแนะนำวิธีการแต่งบทเพลงวิธีเรียงความมาดัดแปลงใช้ได้ คือ ไม่จัดรูปแบบซ้ำซาก จะทำให้ผู้ชมเบื่อหน่าย หรือถ้าจะติดภาพซ้ำก็ทำได้ต้องมีเหตุผลและยึดหลักขององค์ประกอบศิลปะด้วย

๓. ความสมดุล จะทำให้ความสนใจของผู้ดูไม่หันเหออกเรื่องที่ต้องการจะแสดง

๔. ความต่อเนื่อง เป็นการแสดงความคิดในเชิงศิลปะช่างง่ายที่สุด อาจเป็นการใช้สี และแบบที่จะเน้นเนื้อเรื่องต้องการแสดง ความต่อเนื่องมีจุดมุ่งหมายและวิธีหลายวิธีดังต่อไปนี้

- ใช้สำหรับช่วยในการทำขอบนอกองค์ประกอบ เช่น ลวดลายประดับของกรอบรูป หรือใช้สำหรับตกแต่งลวดลายชั้นในสถาปัตยกรรมให้ดูงดงามได้จังหวะเป็นแนวรับกัน
- การซ้ำกันของลวดลายปรากฏบนพื้นหน้าทั่วไปขององค์ประกอบ เป็นการพอเหมาะจะทำให้เกิดองค์ประกอบขึ้นเอง

- โดยการใช้ “แบบ” ชนิดซ้ำกันหลาย ๆ ครั้ง ขนาด และวิธีต่าง ๆ กันอันจะทำให้ดูเหมือนได้แบบใหม่ และทำให้เราได้องค์ประกอบทั้งดงาม

- บางครั้งองค์ประกอบแบบหนึ่ง อาจปรากฏว่าสีกุ้งอยู่บ้าง เนื่องจากภาพมีการแสดง ความเคลื่อนไหวมาก เราจึงต้องเพิ่มการซ้ำเข้าไปด้วย เพื่อให้องค์ประกอบทั้งหมดได้ “เอกภาพ” มากขึ้น

๕. การเน้นการจัดนิทรรศการ จะต้องรู้จักใช้องค์ประกอบศิลปะ ผู้จัดควรจะทำให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด โดยการให้มีจุดเด่น ผู้จัดจะต้องตั้งปัญหาถามตนเองก่อนว่า

- จะเน้นอะไร
- จะเน้นตรงไหน
- จะเน้นมากน้อยแค่ไหน

มีวิธีเน้นอย่างไร การเน้นที่จะทำให้เกิดจุดเด่นทำได้หลายวิธี

ก. เน้นด้วยเส้น เช่น การเดินเส้นเพื่อนำไปสู่จุดเชื่อมโยง จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง หรือจากวัตถุที่แสดงไปยังข้อความที่เราอธิบาย

ข. เน้นด้วยสี โดยใช้วัสดุที่มีสีเด่น หรือสีหนักทำเป็นฉาก หลัง เพื่อเน้นวัตถุที่ต้องการให้เด่นขึ้นมา

ค. เน้นโดยการใช้เนื้อที่โดยนำสิ่งที่ต้องการโชว์มาวางไว้ในที่แจ้ง เช่น ในห้องโถงกว้างไม่มีสิ่งอื่นมาวางไว้ข้างเคียง ทำให้สิ่งที่ต้องการโชว์นั้นเด่นขึ้นมา

๖. ความประสานกลมกลืน การจัดนิทรรศการต้องจัดให้มีการต่อเนื่องกันและมีความกลมกลืน พร้อมทั้งมีจุดเด่นในตัวของมันเอง ซึ่งจะทำให้ไม่เบื่อหน่าย

ความกลมกลืนอาจเป็นได้ในลักษณะ

- ความกลมกลืนในรูปแบบ
- ความกลมกลืนในเนื้อหา
- ความกลมกลืนในเรื่องขนาด

๗. ความเรียบง่าย (SIMPLICITY) เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการ เพราะด้วยภาพหรือคำบรรยายที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

ขั้นตอนการจัดนิทรรศการ สามารถทำได้ดังนี้

๑. ขึ้นวางแผน

- ตั้งหัวข้อเรื่อง
- วัตถุประสงค์

๒. การเตรียม

- รวบรวมแนวความคิด
- กำหนดสถานที่
- กำหนดกิจกรรมสำหรับผู้เข้าชม
- ออกแบบ
- ทำแผนผังที่ติดตั้ง
- ทำตัวอักษรชี้แนะนิทรรศการและสัญลักษณ์ที่ต้องใช้

๓. การจัดทำ

- แสวงหาบุคลากร นักวิชาการ ช่างเขียน ช่างเทคนิค

- จัดหา วัสดุอุปกรณ์
- ก่อสร้าง และปฏิบัติงาน

๔. การประชาสัมพันธ์

- วิทย์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
- โปสเตอร์ รูปลอก
- เอกสารแจก

๕. การนำเสนอ

- พิธีเปิด
- สาธิตและกิจกรรมประกอบ

๖. การประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมที่เข้าชม
- แจกแบบสอบถาม

๗. การติดตามผล

- รายงานผลทางสื่อมวลชน
- ทำเอกสารรายงาน

ดังนั้น การจัดนิทรรศการ มีประโยชน์มาก เป็นการให้การศึกษาทางตา ทางหู และทางการสัมผัสแก่ผู้ชมโดยไม่ต้องมีผู้รู้ หรือครูมาอธิบายให้ฟัง เพราะมีตัวอักษรบรรยาย มีภาพประกอบ มีของจริงหรือของจำลองให้เป็นชัดเจนจึงเป็นการให้ความรู้ที่เกิดคุณค่า เป็นการยั่วให้เกิดแรงจูงใจในการอยากรู้อยากเห็น อยากรู้ศึกษา ในขณะที่เดียวกันทำให้ผู้ชมเกิดความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการจัดนิทรรศการยังเป็นบ่อเกิดของความสามัคคีอีกด้วย เพราะการจัดนิทรรศการจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย จึงเป็นการเสริมสร้างความรับผิดชอบของหมู่คณะ ของกลุ่มทำงาน เป็นการส่งเสริมให้ผู้จัดทำได้มีโอกาสทำงานร่วมกับบุคคลอื่นด้วยความราบรื่นเรียบร้อย ดังนั้นประโยชน์ของการจัดนิทรรศการ จึงพอสรุปได้ดังนี้

๑. นิทรรศการช่วยรวบรวมสิ่งแสดงต่าง ๆ มาไว้ในที่แห่งเดียวกัน เช่น รูปภาพของจริง ตัวอย่างหุ่นจำลอง การสาธิต จะทำให้สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจซึ่งหาจากที่อื่นได้ยาก

๒. นิทรรศการช่วยนำความคิดและข้อมูลที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ มารวมเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะมีการร่วมกันจัดจากหลาย ๆ หน่วยงาน ก็ยิ่งจะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ดูสามารถเลือกหาข้อมูลที่ตนต้องการได้ง่าย

๓. นิทรรศการสามารถแสดงความคิดที่อยู่ในลักษณะนามธรรม (Abstract) ซึ่งเข้าใจได้ยากให้ออกมาในลักษณะของรูปธรรมที่ผู้ดูสามารถเข้าใจได้ เช่น ข้อมูลที่เป็นตัวเลขก็นำมาแปลงให้เป็นลักษณะกราฟ แผนภูมิ หรือนำของจริงมาให้ออกด้วยตา ฟังด้วยหูของตนเอง จะทำให้ผู้ดูเกิดความประทับใจและจดจำได้นาน

๔. นิทรรศการช่วยกระตุ้นความสนใจในสิ่งที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ ทดลองนำไปปฏิบัติต่อไป

๕. นิทรรศการช่วยส่งเสริมการแสดงออกในลักษณะของการร่วมมือกันจัดแสดงระหว่างบุคลากรหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนการให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่าง อาทิ ให้ทดลองใช้สิ่งของที่นำมาแสดงในงาน
